

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1931

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",—ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ, 8 Α
ΑΘΗΝΑΙ

ΕΥ. Δ. ΣΤΕ. Κ. Τ. Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ἡ Poésie Pure

Κρίνοντας μ' ἐκτενῆ καὶ τεκμηριωμένη κριτική τῆ «Στροφῆ» τοῦ κ. Σεφέρη στὸ προηγουμένο τεύχος, ὁ φίλος μου κ. Παράσχος μού δίνει ἀφορμὴ νὰ πῶ κι' ἐγὼ μερικά, ποὺ ἴσως δὲν περιττεύουν.

Νὰ τοποθετήσῃ κανεὶς ἓνα φαινόμενο—εἶναι τὸ μισὸ τοῦ νὰ τὸ ἀναγνωρίσῃ γιατί ὁ κ. Παράσχος ξεχνᾷ πρῶτα πρῶτα πῶς ἡ poésie pure δὲν εἶναι νέα, ἀλλ' ὅτι προέρχεται ἴσια ἀπὸ τὴν *décadence* καὶ τὸν συμβολισμό;

Ἵστερα ἀπ' αὐτὸ, προκύπτουν καὶ τὰκόλουθα: Ὁ Μαλλαρμέ δὲν πρέπει νὰ κριθῆ καθὼς ὁ Βαλερύ: ὁ Βαλερύ ἀκολουθεῖ τὸ Μαλλαρμέ, αὐτὸ ναί' ἀλλὰ τὸν ἀκολουθεῖ ὅπως θὰ τὸν ἀκολουθοῦσεν ἓνας Σαμαίν. Ὁ Βαλερύ εἶναι λατῖνος, ὁ Μαλλαρμέ βγαίνει ἀπὸ τοὺς ἀγγλους. Ὁ Βαλερύ εἶναι εὐθύγραμμος καὶ σχετικὰ πολὺ διαυγῆς στὰ διανοήματά του ἀπέναντι τοῦ διδασκάλου. Ὁ Βαλερύ εἶναι ἐγκεφαλικός: ὁ Μαλλαρμέ ὑπῆρξε ἰδεαλιστής. Αὐτὰ, παρεκβατικά.

Μὰ καὶ ἡ συγκέντρωση τῆς προσοχῆς τοῦ ποιητοῦ στὴς λέξεις, ποὺ ἄρχισε ἀπὸ τὸν Μαλλαρμέ κ' ἐπῆρε στὸν Βαλερύ ὀριστικὴν ἐξάπλωση, δὲν σημαίνει πῶς ἀπὸ τὴν ποίηση ἐξορίζεται ἕτσι κάθε στοχασμός καὶ κάθε φιλοσοφία. Ἐγὼ νομίζω πῶς ὑπάρχει καὶ σ' αὐτὴν τὴν τεχνουργίᾳ πολλὴ μέχρι τέλους φιλοσοφία, —μόνο ποὺ εἶν' ἐντελῶς μετουσιωμένη, καὶ ἡ ἴδια κιὰ χάθηκε. Τὸ νὰ βρισκῆ γιὰ ὑψιστο σκοπὸ τοῦ λόγου τὴν παραγωγὴ νέων ἐντυπώσεων, μισὸ γιὰ τὴν ἀκοή, μισὸ γιὰ τὴ φαντασία, δὲν εἶναι τάχα τὸ ἴδιο σὰν μιὰ Ἀκαιοδόξη φιλοσοφία, ἓνα κράμα ἀπὸ Στωικισμό κι' Ἐπικουρισμὸ, ἀπὸ σκεπτικισμὸ καὶ ἀγνωστικισμὸ; Δὲν θυμίζει κάτι ἀπὸ τοὺς Ἀλεξανδρινούς καὶ τὸν Πετρῶνιο, ἢ τοὺς συμποσιαστὲς τῆς «Θαΐδος» τοῦ Ἀνατόλ Φράνς; Τὰ ἐπιγράμματα τοῦ Μαλλαρμέ γιὰ τὴς βεντάγιες καὶ ἡ ἀρχὴ του, ὅτι ἡ Τέχνη πρέπει νὰ εἶναι ἡ ὑψηλὴ διακοσμητικὴ τῆς ζωῆς, δὲν λέγουν τὰ ἴδια μὲ μιὰ βαθειὰ κι' ἀπογοητευμένη ἀπιστία; Οἱ ἐπιδιώξεις τῆς *poésie pure* δὲν εἶναι ὡσάν ἐπιστροφὴ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους σπαραγμούς ποὺ περιέχουν ὅλα τ' ἀδύνατα καὶ ὅλα τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς, κι' ἀπὸ τὰ κάθεται πλήγματα ποὺ καταταυρανθοῦν τὴν ψυχὴ μέσα σ' ἓνα ρεαλιστικὸ μυθιστόρημα; Σὲ μιὰν ὀρισμένη ποίηση μπορεῖ λοιπὸν νὰ ὑπάρχη καὶ φιλοσοφία, κατὰ τὸν ἴδιο λόγο, κατὰ τὸν ὅποιον ἕστερα ἀπὸ μιὰ ἐκλεκτὴ δημιουργία φεύγει κανεὶς σοφώτερος σὰν ἕστερα ἀπὸ πενήντα κριτικὲς.

Τέτοια νομίζω νὰ εἶναι ἡ φιλοσοφικὴ ὑφὴ τῆς *poésie pure*, — φιλοσοφία τῶν ἀπιστῶν καὶ τῶν ἀπομάχων.

Ταυτίζοντας ὁμῶς μόνος του τὴν *poésie pure* μὲ τὴν ἔννοια τοῦ *λυρισμοῦ* (νομίζομε πῶς ὑπάρχει ἀρκετὴ διαφορὰ, ἀλλ' αὐτὸ γιὰ ἄλλοτε), ὁ κ. Παράσχος, μὲ τὴν κατάκρισή του, παρουσιάζει καὶ μιὰν ἀνακολουθίαν ἀνάμεσα στὴ σημερινή του κριτικὴ καὶ στὴν μεγάλη του περυσινὴ «Ἐκλογὴ ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ἑλληνικά

ποιήματα», καμωμένην ἀκριβῶς μὲ τὴς ἴδιες ἀρχὲς καὶ τὰ ἴδια κριτήρια, ποὺ τὸν κόνουν ν' ἀμφιβάλλῃ τώρα, στὴν κριτικὴ τῆς «Στροφῆς». Πῶς νὰ ἐξοικονομηθῇ ἓνα τόσο ζωηρὸ ἀσυμβίβαστο;

Δὲν ὑπάρχει ἄλλη λύση, παρὰ ὅτι ὁ κ. Π. ζητᾷ ὑποσυνείδητα ἀπὸ τὴν σύγχρονη ποίηση τοῦτο: περισσότερα *δραματικά* στοιχεία.

T. A.

Ζωγραφικὴ μὲρψωση

Ὅταν ὑπάρχη ἔστω καὶ μιὰ μικρὴ προσπάθεια ἔργου, τὰ λόγια περισσεύουν' αὐτὸ ἐξηγεῖ ὅλα' αὐτὸ τὸ ἴδιο ἀπολογεῖται. Φτάνει μονάχα ν' ἀποτείνεται σὲ Κοινό, ποὺ ἔχει ἔστω καὶ μιὰ μακρινὴ προειδοποίηση γιὰ ἀλήθειες παλιῆς κι' αἰώνιες, ἀλλὰ ποὺ ξαναλέγονται σὲ καινούρια μορφή.

Τὸ πῶς πρέπει νὰ δοῦμε τὴν Τέχνη σήμερα — ποὺ κάθε στιγμὴ καινούργιες σκέψεις, ἀνησυχίες, ρεύματα προβλημάτων ἀναπηδοῦν ἐρωτηματικά μπρὸς στὸ ζωντανὸ μάτι — εἶναι ζήτημα ἐσωτερικότητος ποὺ ὡς σύνολο ἡ ἄτομα μπορούμε νὰ διαθέσουμε.

Γιατὶ τὸ ὄραμα τῆς Τέχνης δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τοὺς διάφορους γνωσολογικοὺς ἐμπειρισμούς, ποὺ βρίσκονται ἔξω ἀπ' τὴ ψυχικὴ δράση. Αὐτὴ εἶναι ἡ θέση τοῦ τεχνίτου μπρὸς στὸ μεγάλο γεγονός τῆς ζωῆς, αὐτὸ τὸ παράξενο φῶς τῆς χαρᾶς ἢ τῆς ἀπελπισίας ποὺ ξεσκεπάζει στὰ μάτια μας, μὲ πηδύματα κάποτε θανάσιμα, φθάνοντας ὡς τὸ ἄλλο ἄκρο τοῦ ἑαυτοῦ μας, γιὰ νὰ μᾶς ἀνοίξῃ τὸ παράθυρο, τὸ κλεισμένο ἀπὸ προγονικὸ ὕπνο, μπροστὰ σ' ἓνα ἀπειρο χαρᾶς ποὺ πλαταίνει τὴν εἰκόνα ἀπὸ τὴ στενότητα τοῦ ὀλιγοατομισμοῦ, φτάνοντας τὴ ὡς τὴν τέχνη—ἀνθρωπότητα.

Ἄν μπορούσαμε νὰ βλέπαμε τὰ στενὰ ὄρια, ὅπου κλείσαμε τὴν πλαστικὴ ἔκφραση, θὰ γελούσαμε. Βέβαια χρειάζονται γερὰ νεῦρα καὶ ἀγνὴ αἰσθησιὴ γιὰ νὰ γκρεμισθοῦν οἱ χοντροὶ τοῖχοι τῆς στενότητάς μας. Χρειάζεται θυσία ἀληθινή ὁ τεχνίτης, γιὰ νὰ ξεπεράσῃ τὴν κατωτερότητα τῆς ὕλης καὶ ν' ἀνέβῃ ὡς τὸ ὄραμα πετώντας τὸ πλαδαρὸ βάρος τῶν μέσων.

Τὸ ἔργο τέχνης πρέπει νὰ εἶναι ἀπλό, καθαρό, βαθύ—δρόμος ποὺ βρίσκεται μονάχα μέσα ἀπὸ βαθειὰ συνείδηση, μόνη ἱκανὴ νὰ συλλάβῃ μιὰ πλαστικὴ μορφή.

Ἡ σημασία ἐνὸς ἔργου τέχνης ἀρχίζει μὲ τὴν πιθανότητα καὶ τὴ λύτρωση ποὺ κλείνει.

Ὅταν ὁ ἀσφυκτικὸς ἀγέρας, ποὺ μᾶς πνίγει, ἀνοίγεται μὲ τὴς μυστικὲς ἀξίες τῶν χρωμάτων καὶ τῆς φόρμας στὸ φῶς, καὶ μὲ τὴ μουσικὴ πλαστικότητα τῆς ὕλης, δημιουργεῖ σχέσεις ἀγνωστες ποὺ μᾶς ὑψώνουν ὡς τὸ μεγάλο λυρισμό, αὐτὸ εἶναι ἀρκετό, ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται ὁ πίνακας καμμιά ἄλλη δικαιολογία.

Τί σημασία ἔχει ὅποιαδήποτε ἀρχιτεκτονικὴ ὀργάνωση τῆς εἰκόνας, ὅταν ὅλα ξεπερνιοῦνται γιὰ νὰ μᾶς φθάσουν εἰς τὴν καθαρότητα τῆς λύτρωσης; Σὲ κάθε λαὸ ἡ ἄτομο σκοπὸς του εἶναι τὸ ρίξιμο τῶν τοίχων ποὺ πνίγουν τὴ ζωὴ του, τὴ σκέψη του, καὶ ἡ σύλληψη μέσ' ἀπ' τὰ

χάος μιᾶς μορφῆς γήϊνης. Αὐτὸς ὁ ἐνθουσιασμός ποῦ κάθε ζωντανὸς ἄνθρωπος τολμᾷ, αὐτὸς μονάχα μπορεῖ νὰ δώσῃ ὄραμα, ποίηση, ρυθμό. Ἀντίθετα, κάθε μικρὸ ἄτομο ἢ κάθε μικρὴ ἐποχὴ, κέρνοντας τὸ μέσο γιὰ σκοπὸν, κυριαρχεῖται ἀπὸ τὶς συμβατικότητες ἀντιὶνὰ τὶς κυριαρχήσῃ, καὶ κεῖ ποῦ θὰ χρειάζονταν νὰ ὑψωθῇ ὡς τὸ πνευματικὸν σύμβολο, στέκεται εἰς τὸ σκελετὸ τῶν μέσων ἀπασχολημένη ἀπ' τὴν ψευτορεαλιστικὴν αἰσθησίνην, ἀφήνει νὰ τῆς διαφύγῃ ἢ κατάκτησῃ τῆς πνευματικῆς ἐκείνης ὕλης μετὰ τὴν ὁποία θάδειχνε, ἀσφαλέστερα ἀπὸ κάθε ἐπεισοδιακὸν θεματογραφισμὸν, τὴν ῥάτσα φτάνοντας ὡς τὴν ἀνθρώπινον.

Εἶναι καιρὸς ν' ἀρχίσουμε νὰ ξεχωρίζουμε τὸν ἀναιμικὸν διακοσμητισμὸν ἀπὸ τὸ καθαρὸ ζωγραφικὸν στοιχεῖο, αὐτὸ ποῦ ἔχει δημιουργήσῃ ἕνα Κερρό, ἕνα Ρενουάρ, ἕνα Σεζάν, ἀντίθετα ἀπ' τὸ ψευτορητορισμὸν τῶν διαφόρων παραποιητῶν τῶν Ἐνγκ-Μιλὲ (ποῦ τόσοι ἀκόμα ἀφθονοῦν μέσα στὸ ἐπίσημον Σαλὸν τῶν Γάλλων καλλιτεχνῶν) ὅπως καὶ ἕνα Πικασὸ ἢ Μπράκ ἀπὸ τὸν ψευτομοντερνισμὸν καὶ τὸ χυδαῖο μπαρόκ ποῦ πνίγει τὰ τρία τέταρτα τῆς σύγχρονης κίνησῃς.

Ἀντὶ ν' ἀπασχολούμεθα μετὰ τὶς ἄσκοπες λέξεις: ρεαλισμός, ἰδανισμός, καὶ τόσες ἄλλες κούφιες ἐτικέτες πόσο βαθύτερον ἔργο θὰ ἦταν νὰ προσπαθούσαμε ν' ἀνακαλύπτουμε αὐτὴ τὴ λεπτὴ ζωγραφικὴ οὐσία, ποῦ ξεχωρίζει τὸ ἔργο τέχνης ἀπ' τὴ χάρτινη, αἰσθησὴ καὶ τὸ χυδαῖο, ποῦ μέρα μετὰ τὴν ῥιζώνει περισσότερον στὸν τόπον μας!

Νά, ποῦ θὰ μπορούσε νὰ βοηθοῦσε μιὰ μεστή κριτικὴ, ἂν, βγαίνοντας ἀπὸ τὴν ψυχρὴν ἀναλυτικὴν τῆς ἐποχῆς μας, μᾶς ἔδινε τὴν εὐκαιρίαν νὰ νιώσουμε τί θὰ πῆ πλαστικὴ μορφή, τί θὰ ποῦν ἀξίες ζωγραφικῆς, πλαστικὸ μουσικὸ συναίσθημα, ἀρχιτεκτονικὴ, ρυθμός, πνευματικότης, σύμβολο, ἐνστικτο, —στοιχεῖα ποῦ μπορούν νὰ βοηθήσουν στὴν εὕρεσιν καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῆς φόρμας.

Ἄλλὰ πῶς νὰ φτάσουμε σ' ὅλ' αὐτό, ὅταν ὁ καθένας μετὰ ὕψος «Διὸς ἐξ Ὀλύμπου», εἶναι ἔτοιμος νὰ κεραυνοβολήσῃ μιὰ προσπάθειαν ποῦ οὔτε τὴν καταλαβαίνει, οὔτε κουράστηκε νὰ τὴν προσέξῃ, ὅταν κάθε ἀργόσχολος νεαρός, κάτω ἀπ' τὴν σκιὰ κάποιου καθημερινοῦ φύλλου ποῦ ἀναλαμβάνει νὰ διδάξῃ τὴν ρεαλιστικὴν ἀναγέννησιν τῆς Τέχνης στὴν Ἑλλάδα, μετὰ τὸ πῶς πολὺτο ῥωμέϊκο ὕψος, ἀραδιάζῃ, λέξεις, λέξεις, ἔξω κι' ἀπ' τὴν στοιχειωδέστερην τεχνικὴν μόρφωσιν;

Στὶς φτωχῆς συνθήκας ποῦ ζοῦμε, εἶναι πολὺτιμη μιὰ σωστὴ κριτικὴ γιὰ τὴν γένεσιν τοῦ πλαστικοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν λύτρωσιν ἀπὸ τὴν ἐπιδημίαν τοῦ διακοσμητισμοῦ ποῦ μᾶς πνίγει, ἔστω ἀκόμα καὶ μετὰ τὴν βοήθειαν συμβόλων φιλοσοφικῶν ἢ φιλολογικῶν! Ὅταν λείπῃ ἢ «ζωγραφικὴ μόρφωσιν», ἢ ἀγνόησιν τῆς προθέσεως εἶναι ἢ καλύτερην ἀρχὴν γιὰ τὴν κατάκτησιν μιᾶς βαθύτερης συνειδήσεως.

Γ. ΣΤΕΡΗΣ

«Τὰ Πήλινα Εἶδωλα»

Κύριε Διευθυντὰ τῆς «Νέας Ἐστίας»,
Ἦμουν πάντα βέβαιος πὸς ἕνα «ἐστὲ» θὰ δεχότανε τὸ ἔργο μου μετὰ ἀρκετὴ ἐπιφύλαξιν. Ἔτσι, δὲ μετὰ ξάφνισιν καθόλου τὸ σημεῖωμα τοῦ κριτικοῦ σας κ. Παράσχου γιὰ τὴν «Δευτέρα Παρουσία» μου. («Ν. Ἐστία», 15 Μαΐου 1931). Μπορῶ νὰ πῶ μάλιστα πὸς μετὰχαρίστησιν. Κι' αὐτό, γιὰτί, μὴ τὰ «κάπως», «κάποια», «σχεδόν», «ἴσω» καὶ τοὺς δογματισμοὺς — συνηθισμένα τερτίλια τῶν περισσότερων κριτικῶν μας — ἦταν εὐκρινῆς. Αὐτό, τοῦλάχιστον, μαρτυρεῖ κι' ἡ στερνὴ πρότασιν του: «Ἴσως αὐτὸ νὰ εἶναι αἰσθητισμός, μὰ δὲ μπορῶ νὰ νιώσω διαφορετικὰ τὴν τέχνην».

Ἔχω μονάχα μιὰ παρατήρησιν: Ὁ κ. Π. γράφει πὸς «οἱ σαῖτιες» μου «χτυποῦνε πῆλινα εἶδωλα, ποῦ ἀπὸ καιρὸ ἔχουν θρυμματιστεῖ», ἐννοῶντας τὴν ἐπίθεσιν μου ἐναντίαν στὸ Θεό. Θάταν εὐτύχημα ἂν ἡ θρησκοληψία, ἢ ἰδέαν τοῦ Θεοῦ, ὅπως κι' ὁ Θεὸς ὡς σύμβολο ἐκμετάλλευσῃ, ἦταν ἀληθινὰ «πήλινα εἶδωλα» θρυμματισμένα. Κι' ὁμοίως, ἢ πραγματικότης εἶναι ἄλλη. Οἱ περισσώτεροι διανοούμενοι, βέβαια, «θρυμματίσανε» τὰ «εἶδωλα» τούτα. Ὁ ἄλλος κόσμος ὁμοίως εἶναι γερὰ προσκολλημένος σὲ ταῦτα, σέρνεται τυφλὰ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τους κι' εἶναι ποτισμένος ὡς τὸ κόκκαλον μετὰ ναρκωτικὰ τοὺς δηλητήρια. Ἡ Ἐκκλησία πολὺ ἐπιδέξια φροντίζει γιὰ τὴν διατήρησιν τους μετὰ χίλιους δυὸ τρόπους. Αὐτὸ μαρτυρεῖ κι' ὁ «ἀφορισμός» ποῦ μοῦγινε ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδον τῆς Κύπρου τὴν φετεινὴν Πρωτομαγιά, κι' ἡ «ἀποκήρυξιν» τῆς «Δευτέρας Παρουσίας» ἀπὸ ταύτην.

Θὰ χρειαστοῦν ἀκόμη πολλὰ χρόνια γιὰ νὰ «θρυμματιστοῦν» ἀπὸ τὸ λαὸν μας «τὰ πῆλινα» αὐτὰ «εἶδωλα» — ὅπως τὰ χαρακτηρίζει ὁ κ. Π.

Κ' ἐκεῖνο ποῦ ἐνδιαφέρει τὴν ποίησίν μου εἶναι ἢ μᾶζα. Γιὰ τοὺς «ἐστὲ» δὲν πολυσκοτίζουμαι («Ἄς μὴ πικραθῇ ὁ κ. Π.») Εἶμαι ἰκανοποιημένος, ἂν τὸ ἔργο μου μιλήσῃ στὴν ψυχὴν τοῦ περισσώτερου κόσμου, καὶ μάλιστα τοῦ κόσμου ποῦ ἀκλουθάει τὸ «κοινωνικὸν» μου «ιδανικόν».

Μετὰ πολλὴν ἐχτίμησιν

Πάγος—Κύπρου 14-6-1931

ΤΕΥΚΡΟΣ ΑΝΘΙΑΣ

Σ. τ. Ν. Ε. — Δὲν μπορούσαμε νὰ ρηθῶμε τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ τοῦ γράμματος σ' ἕνα ποιητὴ τῆς ἀξίας τοῦ κ. Ἀνθία. Ἔτσι θὰ δημοσιεύουμε κι' ἕνα γράμμα τοῦ Λασκαράτου, τότε ποῦ τὸν ἀφόρσε ἡ Ἱ. Σύνοδος γιὰ τὰ «Μυστήρια τῆς Κεφαλλονιάς». Καὶ μάλιστα θάμαστε σύμφωνοι μετὰ τὸν Λασκαράτον, γιὰτί αὐτὸς εἶχε ἀφορρετεῖ ἀπὸ παρεξήγησιν: χτυποῦσε τὶς θρησκευτικὰς προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας, κι' εἶπαν πὸς χτυποῦσε τὴν θρησκείαν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Δὲν πιστεύουμε νὰν αὐτὴν κι' ἡ περίπτωση τοῦ κ. Ἀνθία: ὁ ποιητὴς φαίνεται νὰ καταλέγῃ κι' αὐτὴν τὴν θρησκείαν, κι' αὐτὴ τὴν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ, ἀνάμεσα στὶς προλήψεις. Δὲν συμφωνοῦμε βέβαια σ' αὐτό, ἀλλὰ καὶ πάλιν τὸ γράμμα του τὸ δημοσιεύουμε.